

УДК 371.3:378.4:811.111'24

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Мицай Є. П.

ugina9@mail.ru

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 04.10.2017. Рекомендовано до друку 1.11.2017.

Скажи мені – і я забуду

Покажи мені – і я запам'ятаю

Дай мені зробити – і я зрозумію

Конфуцій

Анотація. Стаття присвячується питанню імплементації інтерактивних технологій у процес формування іноземномовної комунікативної компетентності студентів. Опрацьовано наукові публікації з проблеми; визначено поняття “інтерактивні технології навчання” та запропоновано робочу класифікацію; розглянуто сутність навчальних прийомів, поширених серед викладачів іноземних мов. Проаналізовано результати анкетного опитування щодо визначення стану використання інтерактивних технологій викладачами англійської мови КНЛУ на практичних заняттях. Акцентовано увагу на доцільності їх застосування для активізації мисленнєвої діяльності та розвитку мовленнєвої ініціативи у студентів шляхом створення атмосфери співробітництва. Визначено перешкоди практичної реалізації інтерактивних технологій на практичних заняттях. Доведено, що інтерактивні технології навчання сприяють засвоєнню студентами мовного матеріалу, орієнтовані на реалізацію особистісно-діяльнісного підходу до викладання англійської мови та значною мірою підвищують ефективність освітнього процесу.

Ключові слова: інтерактивна взаємодія, навчальний прийом, інтерактивні технології навчання, іноземна мова, практичне заняття, режим роботи.

Мицай Е. П. Киевский национальный лингвистический университет

Интерактивные технологии в обучении иностранным языкам: современное состояние и перспективы использования.

Аннотация. Статья посвящается вопросу имплементации интерактивных технологий в процесс формирования иноязычной коммуникативной компетентности студентов. Изучены научные публикации по проблеме; определено понятие “интерактивные технологии обучения” и предложена рабочая классификация; рассмотрена сущность учебных приемов, распространенных среди преподавателей иностранных языков. Проанализированы результаты анкетного опроса по определению состояния использования интерактивных технологий преподавателями английского языка КНЛУ на практических занятиях. Акцентируется внимание на целесообразности их применения для активизации мыслительной деятельности и развития речевой инициативы студентов путем создания атмосферы сотрудничества. Определены препятствия практической реализации интерактивных технологий на практических занятиях. Доказано, что интерактивные технологии обучения способствуют усвоению студентами языкового материала, ориентированы на реализацию лично-деятельностного подхода к преподаванию английского языка и во многом повышают эффективность образовательного процесса.

Ключевые слова: интерактивное взаимодействие, учебный прием, интерактивные технологии обучения, иностранный язык, практическое занятие, режим работы.

Mitsai E. Kyiv National Linguistic University

Interactive technologies in foreign language teaching: current state and usage prospects

Abstract. Introduction. Nowadays, the importance of teaching a foreign language effectively has grown significantly in Ukraine. Therefore, special attention is paid to strengthening the technological aspects of foreign language teaching and implementation-centered approach to the learning process where the student takes an active part in cognitive activity. Foreign language teachers must find ways to increase the level of students' involvement

in the process of studying, to raise their motivation for learning languages. One way to reach these goals is using interactive technologies at classes. **Purpose:** To analyze the effectiveness of using interactive technologies in the process of teaching a foreign language at a higher educational institution. **Methods:** The conducted research is based on using the following methods: studying and analyzing scientific publications, questionnaire survey, watching the training process. **Results.** The principal result of our research is the investigation of the influence of using interactive technologies on student's acquiring communicative competence and personal development. The analysis of the scientists' works shows that interactive technologies of education include clearly planned learning results, interactive methods, tools, and forms stimulating the learning process, cognitive and mental conditions and procedures for achieving planned results. Thus, interactive technology comprises a scope of interactive methods that a teacher uses in his work. The article is focused on teachers' knowledge and their opinion on the technology effectiveness for students. Questionnaire survey was conducted for this purpose among English language teachers of KNLU. Results of the survey confirm that it is the teacher, not the technology who determines the quality of the learning and teaching. **Conclusion.** The major conclusions estimate the significance of applying interactive technologies in learning process. Their usage is not an objective, but it is a means of creating necessary conditions for communicatively effective learning. It encourages individuals' cooperation, self-development, improves both skills of foreign language communication and personality traits.

Key words: interactive engagement, educational technique, interactive technologies of education, foreign language, practical work in smth., work pattern.

Постановка проблеми. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти державна політика спрямована на створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Серед пріоритетних напрямів державної політики перевага надається особистісній орієнтації освіти. Насамперед, висуваючи головною метою трансформації сучасної вищої освіти забезпечення майбутніми філологами опанування ступеня вищої освіти на рівні, що дає змогу не лише оволодіти професійними знаннями, а й відчувати себе впевненими на ринку праці, адаптуючись до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації та самоосвіти.

Реалізація цих завдань вимагає пошуку нових форм організації освітнього процесу, які дали б змогу забезпечити високий інструментальний рівень знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці; розвивати кожного студента-філолога як творчу особистість, здатну до практичної роботи; залучати кожного студента-філолога до активної пізнавальної діяльності; формувати навички пізнавальної і дослідницької діяльності, розвивати у студентів критичне мислення; вміти оперувати інформацією. Це, на нашу думку, вимагає передусім вирішення таких нагальних питань, як орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти, де основою навчання є рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчаються.

Використання на заняттях лише традиційних технологій навчання, як свідчить досвід викладання більшості викладачів іноземних мов (ІМ), виявилось недостатнім для досягнення високого рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності (ІКК). Це спричинило появу на допомогу класичним технологіям навчання нових, зокрема інтерактивних.

Вищезгадані чинники переконують, що особливої актуальності в контексті нових завдань, які постають перед методикою навчання іноземних мов, беззаперечно набуває проблема ефективної імплементації інтерактивних технологій у процес формування ІКК, зокрема в діалогічному мовленні (ДМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчать наукові дослідження, інтерактивними прийнято називати засоби, що забезпечують неперервну діалогічну взаємодію суб'єктів освітнього процесу. Взагалі "інтерактивне навчання" (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти), за визначенням О. П. Крюкової – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності для створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [4].

Останнім часом дослідники проблем організації процесу навчання, звернувшись до поглибленого вивчення ролі й функцій студента (учня або взагалі того, хто навчається), а також його взаємодії з іншими елементами процесу навчання, дедалі частіше використовують термін “технологія”. Так, англійські автори Ф. Персивал і Г. Еллінгтон визначають *технологію навчання* як ретельніше подання всіх аспектів побудови ситуацій навчання, що передбачає застосування будь-яких методів і технік навчання, які є найбільш адекватними для досягнення цілей, поставлених перед тими, хто навчаються [10]. Роль технології науковці вбачають в наданні допомоги у підвищенні ефективності процесу навчання.

Поняття “інтерактивні технології навчання” докладніше, на нашу думку, тлумачать у своїх працях Н. П. Волкова та О. Б. Тарнопольський, які розглядають їх як сукупність методів, засобів і форм організації навчання, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості і спрямовані на досягнення поставлених дидактичних цілей [1]. Але дотичним до нашого дослідження вважаємо визначення сутності цього поняття С. Ю. Ніколаєвою, яка відносить до сучасних інтерактивних технологій (ІТ) навчання: навчання у співробітництві, проектну роботу, рольову гру, що пов’язані безпосередньо з методикою навчання ІМ у вищій школі [9]. Науковець виокремлює варіанти ІТ у співробітництві, що користуються попитом серед викладачів, а саме: навчання в команді, “ажурна пилка”, “коло ідей”, “мікрофон”, інтерв’ю, “мозковий штурм”, “дерево рішень”, “круглий стіл”, дискусія тощо. Беззаперечно, ІТ навчання можуть бути залучені до проведення заняття в аудиторії або за її межами у формі позааудиторної роботи студентів з ІМ.

Спроби класифікувати технології знаходять відображення у працях багатьох науковців. Зокрема, Т. С. Паніна, Л. Н. Вавілова об’єднують їх у три групи: дискусійні (діалогова, групова дискусія, розбір ситуацій з практики); ігрові (дидактичні творчі ігри, в тому числі ділові, рольові, організаційно-діяльнісні ігри); тренінгові (комунікативні тренінги, тренінги сензитивності) [5]. Г. С. Харханова класифікує ІТ на основі формування мотивації конфлікту на три групи залежно від спектра можливостей: інтерактивні методи навчання з широким, середнім і вузьким спектром можливостей. Л. В. Пироженко та О. І. Пометун пропонують умовну робочу класифікацію за формами (моделями) навчання й об’єднують технології у чотири групи: ІТ кооперативного навчання, ІТ колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань [7].

Здійснений нами аналіз наукових праць підтвердив, що досі не було виявлено жодної повної класифікації ІТ навчання. Окрім цього, в дослідженій літературі деякі прийоми мають різні назви. Тому вважаємо доцільним запропонувати робочу класифікацію ІТ навчання за критерієм “форма інтерактивної взаємодії” і за критерієм “прийоми подачі навчального матеріалу” (див. рис. 1):

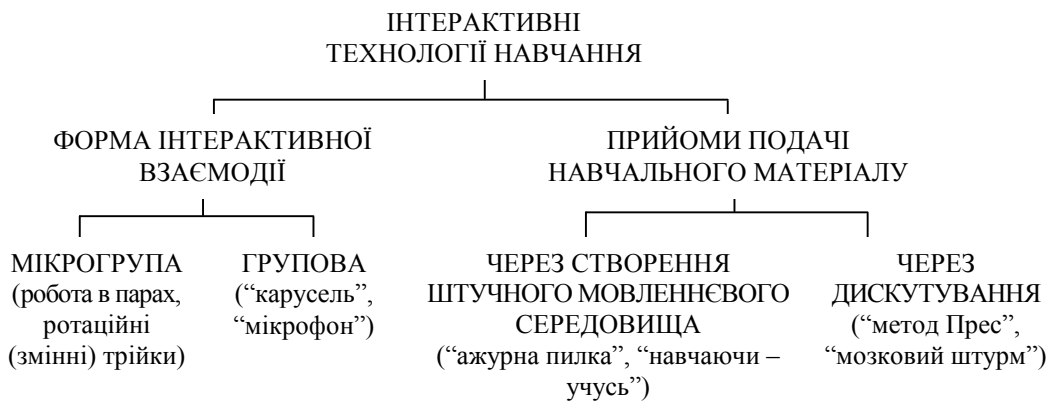

Рис. 1. Класифікація ІТ навчання

Всебічне вивчення питання впровадження ІТ у процес навчання ІМ знайшло відображення у доробках таких учених, як М. М. Бірштейн, В. М. Бурков, А. О. Вербицький, С. Р. Гідрович, В. Ф. Комаров, О. П. Крюкова, С. Ю. Ніколаєва, Л. В. Пироженко, О. І. Пометун, В. А. Романець, Г. О. Сиротенко, С. О. Сисоєва, О. В. Єльнікова, І. С. Якиманська. В їхніх працях обґрунтовано доцільність застосування ІТ з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

У вирішенні цієї проблеми досягнуто певних успіхів у дисертаціях таких науковців, як Н. П. Кочубей (2013), Ю. А. Петрусевич (2014), О. О. Дідух (2016), Г. Ф. Кривчикова (2005), О. В. Ярошенко (2014), що ґрунтувалися на матеріалах не лише загальноосвітньої, а й вищої школи. Проте багато з них розглядали доцільність використання ІТ тільки під час навчання студентів старших курсів, мотивуючи це необхідністю володіння студентами ІМ на високому рівні (С1 – 2).

Враховуючи вагому роль ІТ навчання ІМ для підвищення мотивації студентів через творчу активність, а також беззаперечний розвиток їхнього критичного мислення на заняттях і, як наслідок, краще запам'ятовування та засвоєння навчального матеріалу, питання формування компетентності в ДМ з використанням ІТ на молодших курсах ще потребують подальшого дослідження.

Таким чином, **метою** нашої статті є аналіз сучасного стану і перспектив використання ІТ навчання викладачами англійської мови задля поліпшення рівня сформованості ІКК, зокрема в ДМ.

Основні результати дослідження. Як зазначалось раніше, у результаті організації навчальної діяльності із застосуванням ІТ, практичні заняття з англійської мови орієнтовані на:

- ✓ розвиток належного мислення, висловлення власної думки, вироблення творчого ставлення, сприйняття іншомовного носія, розвиток апроксимованої вимови, самостійного осмислення матеріалу, засвоєння лексики;

- ✓ розвиток здатності до навіювання думок, зразків поведінки, обстоювання власної думки, створення ситуації дискусії, зіткнення думок; розв'язання певної проблемної ситуації в умовах ІТ, що активно стимулює діяльність мислення, спрямовану на подолання суперечностей, непорозумінь;

- ✓ вироблення критичного ставлення до себе, вміння бачити свої помилки й адекватно ставитися до них; розвиток таких умінь, як бачити позитивне і негативне, порівнювати себе з іншими й адекватно себе оцінювати [8].

Це, насамперед, акцентує нашу увагу на важливості вивчення особливостей навчальних прийомів ІТ, до яких викладач звертається під час планування практичних занять з англійської мови. Розглянемо докладніше сутність прийомів, популярних серед викладачів за даними опрацьованих публікацій (див. табл. 1).

Таблиця 1

Навчальні прийоми ІТ навчання

№ з/п	Навчальний прийом	Сутність та характер навчального прийому	Практична значущість застосування прийому
1.	Робота в парах	Передбачає спільну роботу студентів, де в кожний момент половина студентів відповідає, а друга контролює. По закінченні часу на обговорення кожна пара представляє результати роботи, обмінюється своїми ідеями та аргументами з усією академічною групою	Дає студентам час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед групою. Сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критично мислити, вміння переконувати й вести дискусію

Продовження табл. 1

2.	Ротаційні (змінні) трійки	Групи з трьох осіб – стабільніші групові структури випадкових змінних коаліцій. Разом усі трійки утворюють коло. Після обговорення відкритого питання (однакове для всіх) учасники розраховуються від 0 до 2. Студенти з номером 1 переходять до наступної трійки за годинниковою стрілкою, з номером 2 через дві трійки проти годинникової стрілки, а з номером 0 – залишаються на місці і є постійними членами трійки	Сприяє ґрунтовному аналізу та обговоренню нового матеріалу з метою його осмислення, засвоєння і закріплення
3.	“Карусель”	Ця технологія найефективніша для одночасного залучення всіх учасників до активної роботи з різними партнерами з метою обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій, для збирання інформації з певної теми, для перевірки обсягу й глибини наявних знань	Сприяє розвитку вмінь аргументувати власну позицію
4.	“Велике коло”	Робота в групі проходить в три етапи: ✓ студенти розсаджуються на стільцях у великому колі. Викладач формулює проблему; ✓ кожен студент записує запропоновані заходи для вирішення проблеми на своєму листі; ✓ кожен зачитує свої пропозиції, група мовчки вислуховує і проводить голосування з кожного пункту – чи включати його в загальний розв’язок, що фіксується на дошці	Дає можливість швидко визначити шляхи розв’язання питання або складових цього розв’язку
5.	“Акваріум”	У цій технології одна мікрогрупа працює окремо, в центрі аудиторії (внутрішнє коло), після обговорення викладає результат, а решта студентів (зовнішнє коло) слухає, не втручаючись. Після цього студентами зовнішнього кола обговорюється виступ мікрогрупи і власні здобутки	Розвиток спілкування, вдосконалення вміння дискутувати
6.	Незакінчені речення	Ускладнений варіант “Великого кола”: відповідь студента – це продовження незакінченого речення типу “можна зробити такий висновок...”, “я зрозумів, що...”	Розвиває у студентів зв’язне мовлення, відпрацьовує вміння говорити коротко, але по суті і переконливо

Продовження табл. 1

7.	“Мозковий штурм”	Метод вирішення проблеми, коли всі учасники розмірковують над однією і тією самою проблемою і “йдуть на неї в атаку”. Головними умовами є обмеження одним питанням чи темою. Висловлена думка має бути аргументованою	Розвиває критичне мислення завдяки обміну думками, твердженнями, формування в учасників певної точки зору
8.	“Ажурна пилка”	Мікрогрупи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми для обміну інформацією	Дає змогу працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за невеликий проміжок часу, а також заохочує допомагати одне одному – вчитися навчаючи
9.	Розігрування ситуації в ролях	Груповий мисленнєвий пошук, що потребує залучення в комунікацію всіх учасників гри	Формування у студентів таких якостей, як комунікативні здібності, самостійність мислення тощо
10.	Дискусія	Взаємодія викладача і студентів, вільний обмін думками, ідеями і поглядами на питання, що досліджується	Пожвавлює навчальний процес, активізує пізнавальну діяльність аудиторії, дає змогу викладачеві керувати колективною думкою групи, використовувати її з метою переконання, подолання негативних установок та помилкових думок деяких студентів

Проведений нами аналіз наукових джерел з цієї проблеми підтвердив важливість для освітнього процесу інноваційної компетентності, яку І. М. Дичківська розглядає через систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей викладача, що забезпечують ефективність використання нових технологій у роботі [2]. У практиці закладів вищої освіти України використання ІТ навчання, на жаль, досі відбувається спонтанно, нерегулярно. Вони ще не стали природною, невід’ємною складовою навчального процесу. Поза увагою залишаються, на нашу думку, деякі питання щодо їх практичного впровадження на заняттях. Тому перед нами постало завдання виявити труднощі, пов’язані з цим, спираючись на викладацький досвід.

Отже, з метою вивчення стану використання викладачами ІТ у навчанні ІМ у КНЛУ протягом вересня 2016 р. ми провели анкетне опитування, в якому взяли участь 58 викладачів чотирьох мовних кафедр Університету, з яких 39 науково-педагогічних працівників викладають англійську мову як другу ІМ та 19 – як першу ІМ.

Аналіз відповідей показав, що на заняттях з ІМ 35% опитаних надають перевагу груповим режимам роботи, в той час як 39% з них схильні до використання фронтальних режимів, а 20% є прибічниками індивідуального режиму. Неоднозначним виявилось ставлення викладачів до впровадження ІТ в освітній процес. Слід зазначити, що з метою глибшого розуміння сутності в анкеті було подано тлумачення поняття “інтерактивні технології” за О. І. Пометун [6]. 95% респондентів вважають, що ІТ дають можливість реалізувати креативність викладача, що є одним з головних показників його професійної майстерності. Натомість 5% викладачів вказали на відсутність у них необхідних знань щодо розуміння сутності ІТ.

Стан обізнаності з ІТ, що є важливою складовою інноваційної компетентності викладача, докладно відображено у вигляді діаграми (див. рис. 2), яка засвідчує, що майже всі опитані володіють такими навчальними прийомами, як робота в парах (85%), займи позицію (73%), та, відповідно, можуть поділитися досвідом. Водночас, одна третина викладачів частково володіють такими навчальними прийомами, як “метод ПРЕС” (30%), “акваріум” (32%), “дерево рішень” (33%), а дві третини не володіють такими навчальними прийомами, як “ажурна пилка”, “вертушка” тощо.

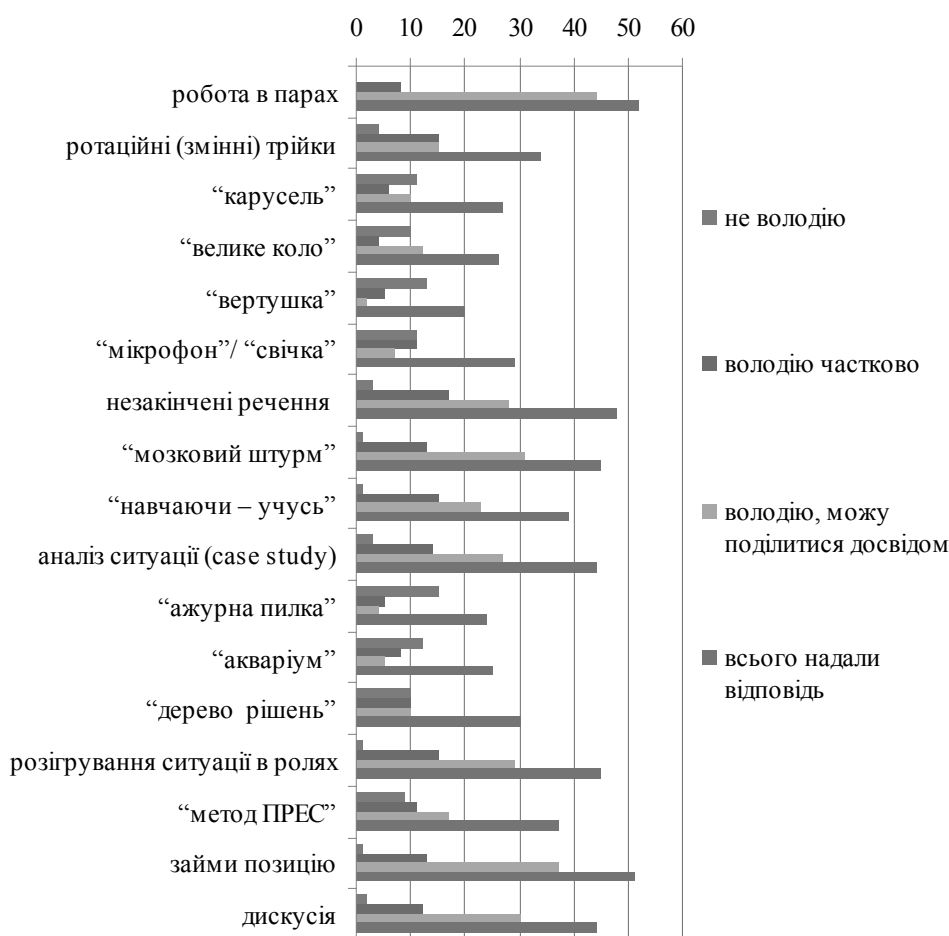

Рис. 2. Стан обізнаності викладачів з навчальними прийомами ІТ

Серед перешкод щодо впровадження ІТ, які виділяють викладачі, на першому місці відсутність необхідних знань про сучасні ІТ (28%), друге місце посідає нестача часу та громізка підготовка до заняття (7%). Жоден з опитаних не виявив прив'язаність до сформованого способу роботи з використанням традиційних технологій навчання, про що свідчить особиста переконаність щодо необхідності інновацій в освітньому процесі.

Цікавою виявилася думка викладачів англійської мови щодо впливу ІТ на рівень набутих знань студентів під час проведення занять з їх використанням. Понад 71% респондентів засвідчують, що заняття із залученням ІТ безсумнівно відкривають студентам можливість співпраці зі своїми ровесниками, що, в свою чергу, зумовлює зростання рівня соціокультурної

компетентності особистості. Проте, як свідчить досвід викладачів (26%), досягнення особистостями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь на таких заняттях залишається поки що частковим порівняно з традиційними технологіями організації роботи, незважаючи на неабияку мотивацію щодо реалізації у студентів природного прагнення до спілкування. Водночас 3% опитаних взагалі виказують сумніви щодо можливостей досягнення майбутніми філологами вищих результатів.

Простежується тенденція, що майже 39% викладачів віддають перевагу використанню ІТ під час навчання говоріння, а саме навчання ДМ, при цьому не оминаючи й доцільність їх впровадження і в такому виді мовленнєвої діяльності, як аудіювання (27%). 34% респондентів переконані, що завдяки творчим здібностям викладача вдало змодельована та ретельно розроблена методика проведення заняття з англійської мови з використанням ІТ справлятиме позитивний вплив на навчання всіх видів мовленнєвої діяльності.

Спираючись на результати опитування, зазначимо, що серед джерел, яким викладачі ІМ віддають перевагу щодо отримання інформації про ІТ, названо такі: інтернет ресурси – 36% респондентів, курси підвищення кваліфікацій і майстер-класи колег – 22%, друковані джерела – 16%, фахові семінари та конференції відзначили 26% осіб. Цей розподіл продемонстровано в поданій нижче діаграмі (див. рис. 3).

Рис. 3. Розподіл джерел інформації опитаних викладачів

Як свідчать узагальнені дані, майже всі учасники анкетування (86%) виказали зацікавленість і нагальну потребу відвідати за можливості майстер-класи з упровадження в освітній процес ІТ навчання, що сприятимуть подальшому удосконаленню їхньої методичної майстерності та, безперечно, принесуть практичну користь процесу навчання англійської мови. І лише 14% респондентів не виявило бажання відвідати запропоновані заходи, мотивуючи це браком часу через необхідність виконання додаткового навчального навантаження.

Результати дослідження підтверджують привабливість ІТ для викладачів передусім за рахунок бажання поліпшити результати своєї професійної діяльності (41%) та потребою у новизні, подоланні рутини (34%). Окрім цього, 25% респондентів погодились, що потребу в самоосвіті та самовдосконаленні неможливо задовольнити без упровадження в освітній процес ІТ навчання як сучасних.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати проведеного анкетування разом з аналізом наукових джерел з цієї проблеми уможливили такі висновки. Використання ІТ в реалізації особистісно-діяльнісного підходу у викладанні англійської мови дає змогу не тільки значно збільшити час мовної практики на заняттях для кожного студента, внаслідок чого зникають його внутрішні обмеження щодо публічного висловлювання власних думок, а й досягти належного засвоєння матеріалу занять усіма учасниками групи. На думку більшості викладачів, ІТ змінюють традиційні форми ілюстрації на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Окрім цього, їх використання поживає навчальний процес та спонукає викладача до самовдосконалення, професійного та особистого росту і розвитку. В процесі

ознайомлення з тією чи іншою ІТ насамперед він виступає ще й організатором самостійної, навчально-пізнавальної, комунікативної, творчої діяльності студентів. Отже, ІТ в освітній практиці є обов'язковою умовою оптимального розвитку і тих, хто навчаються, і тих, хто навчає.

З огляду на зазначене, перспективою подальшого дослідження є розвідки відбору та доцільності використання навчальних прийомів ІТ науково-педагогічними працівниками на практичних заняттях з англійської мови для поліпшення якості освіти на першому (бакалаврському) рівні, оскільки майстерність сучасного викладача полягає у творчому підході до конструювання занять, у постійному прагненні підвищити ефективність навчально-пізнавальної діяльності за рахунок залучення інноваційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Моделирование профессиональной деятельности у преподавании учебных дисциплин в вузах : [монография] / Н. П. Волкова, О. Б. Тарнопольский. – Днепропетровск, 2013. – 226 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидат, 2004. – 352 с.
3. Кочубей Н. П. Методика інтерактивного навчання англійського діалогічного мовлення молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія і методика навчання: германські мови” / Н. П. Кочубей. – К., 2014. – 24 с.
4. Крюкова О. П. Самостоятельное изучение иностранного языка в компьютерной среде / О. П. Крюкова. – М. : Логос, 1998. – 126 с.
5. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова. – М. : Изд. центр “Академия”, 2008. – 176 с.
6. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів : інтерактивні технології у ВНЗ : [навч. посіб.] / О. І. Пометун, О. А. Комар. – Умань : РВЦ Софія, 2007. – 65 с.
7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А. С. К., 2004. – 192 с.
8. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : [навч. посіб.] / С. О. Сисоєва. – “ВД ЕКМО”, 2011. – 324 с.
9. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах : [Колективна монографія] / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майер, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2015. – 444 с.
10. Percival E., Ellington H. A Handbook of Educational Technology / E. Percival, H. Ellington. – L.: N.Y., 1984. – P. 12–13.

REFERENCES

1. Volkova N. P. Modeliuvannya profesijnoi diial'nosti u vykladanni navchal'nykh dystsyplyn u vyshakh : [Monohrafiia] / N. P. Volkova, O. B. Tarnopol's'kyj. – Dnipropetrovs'k, 2013. – 226 s.
2. Dychkivs'ka I. M. Innovatsijni pedahohichni tekhnolohii : [navch. posib.] / I. M. Dychkivs'ka. – K. : Akademvydat, 2004. – 352 s.
3. Kochubej N. P. Metodyka interaktyvnoho navchannia anhlijs'koho dialohichnoho movlennia molodshykh shkolariv : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 “Teoriia i metodyka navchannia: hermans'ki movy” / N. P. Kochubej. – K., 2014. – 24 s.
4. Krjukova O. P. Samostojatel'noe izuchenie inostrannogo jazyka v komp'juternoj srede / O. P. Krjukova. – M. : Logos, 1998. – 126 s.
5. Panina T. S. Sovremennye sposoby aktivizacii obuchenija / T. S. Panina, L. N. Vavilova. – M. : Izd. centr “Akademija”, 2008. – 176 s.
6. Pometun O. I. Pidhotovka vchyteliv pochatkovykh klasiv : interaktyvni tekhnolohii u VNZ : [navch. posib.] / O. I. Pometun, O. A. Komar. – Uman' : RVTs Sofiia, 2007. – 65 s.

7. Pometun O. I. Suchasnyj urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. – K. : Vydavnytstvo A. S. K., 2004. – 192 s.
8. Sysoieva S. O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh: [navch. posib.] / S. O. Sysoieva. – K. : VD “EKMO”, 2011. – 324 s.
9. Suchasni tekhnolohii navchannia inozemnykh mov i kul'tur u zahal'noosvitnikh i vyschykh navchal'nykh zakladakh : [Kolektyvna monohrafiia] / S. Yu. Nikolaieva, H. E. Borets'ka, N. V. Majier, O. M. Ustymenko, V. V. Chernysh ta inshi; [za red. S. Yu. Nikolaievoi; tekhn. red. I. F. Sobolievoi]. – K. : Lenvit, 2015. – 444 s.
10. Percival E., Ellington H. A Handbook of Educational Technology / E. Percival, H. Ellington. – L.: N.Y., 1984. – P. 12–13.